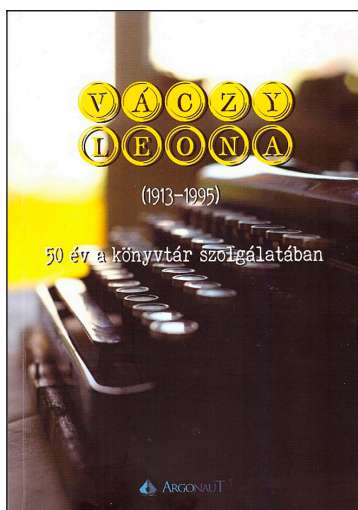

Egy kolozsvári magyar könyvtáros életműve: Váczy Leona válogatott írásai

A magyarországi könyvtárosok mindig figyelemmel kísérték, ha kellett és lehetett, segítették a határon túli magyar könyvtárak, könyvtárosok munkáját. A közelmúltban, a rendszerváltást követő évtizedekben különösen megnőtt az érdeklődés és erősödött a segítőkészség. Szakmai szervezeteink intézményes kapcsolatokat építettek ki, gyakoribbak a személyes találkozások, eszmecserek, több külföldi magyar könyvtáros publikál – és többször – az itteni szakfolyóiratokban, jó néhányan nálunk jártak, járnak egyetemre vagy főiskolára, továbbképzési alkalmakat kínálnak, honlapok könyvnyitják meg a tájékozódásukat stb. S természetesen igyekszünk hírt adni, ismertetést, recenziót írni a határon túli (akár a trianoni békeszerződés nyomán kisebbségi sorba került, akár a nyugat-európai vagy amerikai szóránymagyarsághoz tartozó) kollégák könyveiről is.

Váczy Leona neve sem először szerepel a *Könyvtári Figyelő* hasábjain. Néhány éve azt a tipográfiailag is igényes kötetét ismertette a folyóirat, amelyet Váczy a kolozsvári egyetemi könyvtár első vezetője, a jeles történész és még híresebb bibliográfus, *Szabó Károly* tanulmányaiból és kéziratban maradt naplójegyzeteiből állított össze.¹ Ezúttal a kiváló és hallatlanul szorgalmas kollégánő munkásságát bemutató, már a címében – *50 év a könyvtár szolgálatában* – és terjedelmében egyaránt impozáns könyvről szólhatunk. A dokumentumokat a szerző lánya, *Bartók Katalin* gyűjtötte össze és válogatta, valamint ő írta a bevezető tanulmányt, édesanyja életrajzát is, érzelmi töltettel, ám objektivitásra törekedve. Egyébként Bartók Katalin nem könyvtáros, hanem botanikus-kutató és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója; személye is példázta, hogy a természettudományok művelői között is szép számmal akadnak, akik érdeklődéssel fordulnak a könyvtárügy felé. Az emlékkötetként is felfogható kiadványt *Ferencz Ünige*, *Kovács Eszter*, *Okos-Rigó Ilona* és *Tamás Kinga* állította

VÁCZY Leona. 50 év a könyvtár szolgálatában: 50 de ani dedicați bibliotecii. Kolozsvár: Argonaut, 2019. 369 [3] p. : ill., facs. ; 23 cm ISBN 978-973-109-937-8

össze, *Poráczky Rozália* és *Kovács Eszter* szerkesztette. Kovács Eszter – *Tasnádi György* és *Géczi Róbert* oldalán – a digitalizálás munkálataiban és a fényképek kiválogatásában is közreműködött. A könyvet az Argonaut Kiadó tette közzé. Gondos, esztétikus munkájuk okán megérdemlik, hogy megemlítsük: a műszaki szerkesztést *Virág Péter* végezte, a korszerű könyvtári technikát, a számítógép billentyűzetét és monitorát megidéző könyvborítót *Géczi Róbert* és *Felix Floca* tervezte. Az utóbbi név azt is jelzi, hogy a kolozsvári egyetemi könyvtár magyar és román munkatársai egyaránt részt vettek a rangos kiadvány útra bocsátásában – követve Váczy Leona példáját, aki magyarul és románul (nem egyszer így is, úgy is) publikált. A tiszteletére kiadott könyvben is egyaránt található magyar és román nyelvű írások. Itt érdemes megjegyezni, hogy mivel a kötet olvasóinak jelentékeny hányada nem tud románul, célszerű lett volna legalább a román szövegek címét magyarul is megadni. Érdekes és értékes a kötet illusztrációs anyaga: számtalan fénykép, jó néhány könyvborító vagy folyóiratoldal kapott helyet a lapokon; a családi fotók Váczy Leonát, a munkahelyi fényképek pedig a korabeli egyetemi könyvtárt, annak munkatársait hozzák közelebb az olvasóhoz.

A kötet lapjairól egy hosszú és eredményes életút (1913–1995), egy gazdag és sokoldalú életmű bontakozik ki az olvasó előtt. Egyáltalán nem túlzás, amit a lánya állít róla: „*Váczy Leona személye és munkássága példakép az elkövetkező könyvtáros generációk számára*”.² Ami a családi hátterét illeti, még az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó békeévében született Debrecenben. Szülei tősgyökeres erdélyiek voltak: édesapja, *Zachariás Endre* örmény eredetű tisztviselő a helyi kataszteri hivatalban (miután visszaköltöztek Erdélybe, a désaknai sóbánya hivatalnok), édesanyja egy partiumi (margittai) földbirtokos családból származó tanítónő volt. A házaspár hamar, Leona öt éves korában elvált, ezután az édesanyja egyedül nevelte, meglehetősen nehéz körülmények között. A kislány azonban rendkívüli igyekezettel és jól tanult: 1933-ban érettségizett a kolozsvári Mária Királynő Leánykollégiumban, ezt követően előbb gyógyszerészhallgató volt szintén Kolozsváron, majd 1936-ban az ottani egyetem jogi karára iratkozott be, ahol 1941-ben jogtudományi doktorátust szerzett. Ugyanabban az évben kötött házasságot *Váczy Kálmán* kolozsvári ügyvéddel, és ettől kezdve publikációiban férje vezetéknevét használta. Kezében a diplomával sem volt könnyű a pályaválasztás: a jogi pályán (akár bíróként, akár ügyvédként vagy ügyészként) perek, konfliktusok sokasága várta, ő viszont békésebb foglalkozásra vágyott.

Meg is találta: könyvtáros, bibliográfus lett. Ahogy mondani szokás: életre szóló elhatározás volt. Mindvégig egyetlen munkahelyen maradt, a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtárban, ahol 1941-től nyugdíjazásáig, azaz 1970-ig, vagyis harminc esztendeig dolgozott. Ez ritka hűségre vall, amelynek gyökere, forrása a könyvek, a könyvtár, a könyvtári munka odaadó szeretete, jellemző jegyei pedig az elkötelezettség, a felkészültség, a folyamatos önképzés és a fegyelmezettség. (Ebből fakadóan nyugdíjasként is be-bejárt, folytatta kutatásait, bibliográfiai összeállításait.) Mivel a könyvtárakban régen is bevett gyakorlat volt, hogy az új munkatársakat megismertették minden munkakörrel és a teljes munkafolyamattal, Váczy Leona tudatosan választhatta ki a hozzá legközelebb álló teendőket. Leginkább a tájékoztatáshoz vonzódott; felismerte, hogy e téren értékes partnere lehet a kutatóknak is. A nagy elődök, *Szabó Károly*, *Erdélyi Pál*, *Gyalui Farkas* példája nyomán tudatosodott benne az is, hogy kedve és képessé-

ge van a tudományos alkotómunkára, és elsősorban a könyvtártudomány és az irodalomtudomány területén figyelemre méltó közleményekkel jelentkezett. A másik tanulság – George Leyh-től (1877–1968) átvéve –, amit könyvtári tevékenysége során messzemenően hasznosított, hogy „*A könyvészet a tudomány előszobája*”.³ Másként fogalmazva: a bibliográfia fontos, nélkülözhetetlen, egyenrangú része a kutatásnak, az esetek nagy részében maga is tudományos produktum. A szerkesztők a válogatásban különválasztották Váczy Leona nyomtatásban megjelent műveit és kiadatlan, vagyis kéziratban (gépíratban) maradt írásait (mennyiségileg kb. 1/12-ed rész). A további tagoláson belül a művek időrendi sorrendben követik egymást, mindegyiknél feltüntetve a megjelenési helyet. A megjelent művek esetében hol a teljes szöveget, hol csak a címet közlik; van, ahol a szóban forgó mű célkitűzéséről tájékoztató előszó, netán rövid tartalmi ismertetés olvasható. A román nyelvű írásokat a szerkesztők az adott tematikai csoport végén (azaz külön alcsoportban) helyezték el.

A két szerkesztő és Bartók Katalin szándéka egyértelmű: elsősorban Váczy Leonát, a tudós-könyvtárost kívánják bemutatni. Mivel munkatársai és irodalomtörténész ismerősei elsősorban bibliográfusnak tartották, és ő is leginkább így definiálta önmagát, nyomtatott műveinek élére a könyvészeti összeállításokat sorolták, ideértve az *Erdélyi Múzeum* második folyamának (1928–1947) tárgy- és névmutatóját, az *Erdélyi Helikon* (1928–1944) költészeti anyagának repertóriumát, valamint a *Korunk* évkönyv tanulmányaiban említett fontosabb sajtótermékek címjegyzékét is. A bibliográfiai címanyag zöme ugyan kimaradt, de a közölt információkból is megállapítható, hogy Váczy Leona bibliográfiai valóban hasznos, sőt nélkülözhetetlen alkotások, mint például a romániai magyar irodalomról és a magyar irodalom román fordításairól, *Móricz Zsigmond* romániai fogadtatásáról, *Dsida Jenő* munkásságáról szóló összeállítások; elsőrangú kísérlet az 1919–1944 közötti romániai magyar néprajzi bibliográfia is. Váczy mestere volt a helyismereti könyvészetnek is; ezt bizonyítja a Kalotaszegről készített, lényeges módszertani kérdéseket felvető, nálunk is figyelmet érdemlő összeállítása. Érdekes eleme a kötetnek, hogy a szerkesztők a kalotaszegi bibliográfiához a *Korunkban* megjelent négy, kiegészítő jellegű hozzászólás teljes szövegét is közlik.

A *Könyvtártudományi írások* fejezetcím alatt egyrészt a könyvtári tevékenységek gyakorlati-módszertani kérdéseivel foglalkozó írások kaptak helyet (tíz magyar, öt román nyelven), másrészt *Könyvtártudomány* címmel összefogva a könyvtárakhoz kapcsolódó el-

méleti és történeti megközelítések találhatók (nyolc magyarul, hét románul). Váczy élénken érdeklődött a tájékoztató munka lehetőségei iránt, többször és több oldalról közelítve mérlegelte a könyvtáros társadalmi és pedagógiai feladatait (ld. *Jó könyvtáros – jó pedagógus, A legifjabb olvasó nevében, Könyvet mindenkinek!, Könyvtár és társadalom*), írt a könyvtár humanitárius küldetéséről, továbbá egyebek között egy igen színvonalas, történeti adatokkal bővített ismertetést a világszerte elterjedt Braille-írásról. Hasonló igényű az ókori könyvtárakról publikált történeti áttekintése, akárcsak a kolozsvári egyetemi könyvtár *Régi Magyar Könyvtár*-gyűjteményéről szóló rövid összegzés. A gyakorló könyvtárosoknak még inkább ajánlhatók a tartalmi feltárás (közelebről az ETO) problémáit feszegető cikkek vagy a földrajzi jelzetek katalógusának szerkesztésére tett kísérlet beszámolója. Csak románul olvasható, holott igen érdekes és tanulságos a mikrofilmek könyvtári jelentőségét vázoló rövid írás is. Szintén tudományos megalapozottság jellemzi a *Személyiségekről* (könyvtárosokról és tudósokról) született portrékat. Váczy Leona különösen elkötelezett kutatója volt a kolozsvári egyetemi könyvtár első vezetője, Szabó Károly életművének (négy magyar és egy román nyelvű írását a mostani kötet újra közli). Alighanem sokak számára a felfedezés örömeivel hat a *Caius Plinius Secundus mint bibliográfus* című, először 1979-ben publikált rövid, bár tanulmányértékű esszé.

Váczy Leona tudományos munkássága szerves részének tekintette a recenziókat. (A mostani kiadványban *Szemlék* összefoglaló címmel olvasható a viszonylag kevés számú – nyolc magyar és négy román nyelvű – könyvismertetés). Legszívesebben bibliográfiákról írt – úgy látszik, ezek álltak hozzá a legközelebb. Közük olyan fontos művekről, mint *A román irodalom magyar bibliográfiája, Az Erdélyi Múzeum repertórium, A bibliográfiák bibliográfiája a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban, Románia történeti bibliográfiája, I. 1944–1969* (utóbbi magyar és román nyelven egyaránt megtalálható a kötetben). Két magyarországi összeállítást is ismertetett: a *Kazinczy Ferenc*-bibliográfiát, *V. Busa Margit* munkáját (románul) és *Kertész Gyula* *A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája* című címjegyzékét (*Repertóriumok bibliográfiája* címmel) – itt a legfontosabb elözményre, *Szinnyei József* monumentális, ám torzóban maradt repertórium-kísérletére is visszatekint.

Figyelemre méltó, szintén a tudományosság igényével létrejött szellemi termékek Váczy kiadatlan írásai; ezek közül tizenegy magyar nyelven, három románul került be a mostani kötetbe. (Csak sajnálhatjuk, hogy

a keletkezés évszámai hiányoznak.) Öröndetes, hogy legalább hírt kaptunk arról, hogy gépiratban használható a *Pásztortűz* (1921–1944) válogatott bibliográfiája (az *Eligazító* szövegét közlik is), és hogy Móricz Zsigmond román fordításainak kiegészítő címjegyzéke is hozzáférhető (ennek pár soros bevezetőjét szintén közreadták) – egyébként mindkét összeállítás CD-n is elérhető.⁴ Váczy Leona (*Kelemen Ilonával* közösen) az *Erdélyi Helikon* (1928–1944) szépprózaanyagának repertóriumát is elkészítette. (Mint szó esett róla, a költészeti anyag nyomtatásban is megjelent.) A kéziratban maradt dokumentumok között olvashatunk egy elsőrangú, tárgyilagos esszét a kolozsvári egyetem román névadójáról, *Victor Babeş* orvostudósáról. Váczynek egy-egy román (*Revista Bibliotecilor*) és erdélyi magyar (*Könyvtári Szemle*) szakfolyóiratról írt cikke is most lát először napvilágot. Kár, hogy hamarabb nem olvashattuk a könyvtári gyakorlat (olvasószolgálat, tájékoztatás, katalógusépítés) kérdéseit érintő írásokat, mert Váczy Leona meglátásai, tanácsai a mai könyvtárosok számára is tanulságosak lehetnek: például a *Mit olvassunk Jókaitól?* című kérdésfelvetése, a *Történelmi útmutató az egyetemi hallgatóknak* című segédlet bevezetője vagy a *Szakkatalógust a községi könyvtáraknak* című, a tájékoztató munka javítását szolgáló javaslata. Elismerően méltatta a magyarországi *Viczián Jánosnak A magyar egyetemi és főiskolai diáklapok bibliográfiája 1857–1972* című, akkor úttörő jellegű összeállítását. Kellemes meglepetés és szerzői sokoldalúságának egyik bizonyítéka Váczy itt közölt szépirodalmi kísérlete, amely az olvasás szépségeit, értékeit népszerűsíti (*A jó barát. Szindarab 12–15 éves gyermekeknek*). Ebben a blokkban kapott helyet a kolozsvári egyetemi könyvtár európai látkörű, reformer igazgatójáról, *Erdélyi Pátról* és hasonló felkészültségű helyetteséről, Gyalui Farkasról románul írt életrajzi vázlat, továbbá a bibliográfus Pliniusról a fentebb már említett cikk román nyelvű változata is. A kiadványnak – céljával összhangban – markáns része lett a *Róla szóló irodalom* című fejezet (alcíme: *Cikkek, méltatások, szemlék és kortársak visszaemlékezései*). A főcím alatt harminc, Váczy Leonáról, leginkább a műveiről megjelent recenziót, köszöntőt és hasonlókat gyűjtöttek egybe, köztük olyanokat, mint *Beke György* kis remeke (*A könyvtáros példaképe*) vagy *Marosi Péter* tömör, a magyar-román irodalmi kapcsolatok tanulságait is felvillantó könyvismertetése (*Az együttélés bibliográfiája – Réthy Andor és Váczy Leona Magyar irodalom románul. Könyvészet 1830–1970 című összeállításáról*), vagy az *Új Magyar Irodalmi Lexikon* névtelennek hitt szócikke.⁵ Néhány magyarországi könyvtáros (*Bényei Miklós*, Kertész

Gyula, V. Busa Margit, *Vasbányai Ferenc*) neve is felbukkan a névsorban. Bekerült a kötetbe tizenegy olyan közlemény részlete is, amelyekben éppen csak megemlítik a kolozsvári kollegina nevét. Újabb, szintén fontos információkat tartalmazó csoportot alkotnak a *Kortársak visszaemlékezései* (többnyire szintén részletek).

Beke György, az erdélyi magyar irodalom jeles alakja őszinte tisztelője volt Váczy Leonának; erre vall a mostani kötetben újra közölt két remek interjúja. Az elsőnek az alcíme, a másodiknak a címe árulja el, hogy a kiváló író, újságíró miként is vélekedett riportalanyáról, miért is volt a nagyszerű könyvtáros-bibliográfus nem lankadó megbecsülésének tárgya: *A szerénység iskolája* alcímmel írt 1975-ben a magyar irodalom román bibliográfiájának anyaggyűjtéséről; majd 1988-ban a kész művet méltatva *A Hét* című hetilap mellékletében (*Könyvbarát*) már példaként állítja az immár nyugdíjas könyvtárosnő pályatársai elé, rejtetten Váczy Leona szájába adva azokat a szavakat, amelyekkel a nagy előd, a mesterként tisztelt Szabó Károly követésére buzdít. Ha valaki a kezébe veszi, végigolvassa az *50 év a könyvtár szolgálatában* című könyvet, megismeri Váczy Leona írásait, valamint a róla szóló cikkeket, szintén úgy láthatja, hogy a kolozsvári egyetemi könyvtár egykori tudományos munkatársa, az elhivatott bibliográfus valóban példakép lehet – a magyarországi könyvtárosok számára is. Elsősorban ezért ajánlható a kötet.

(*Bényei Miklós*)

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

1. BÉNYEI Miklós. „Örökös munkában fáradott elméje”: Szabó Károly: Napló és tanulmányok. == *Könyvtári Figyelő*, Ú. f. 22. = 58. (2012) 1., p. 129–133. ISSN 0023-3773
2. BARTÓK Katalin. Váczy Leona élete és munkássága. == VÁCZY Leona. 50 év a könyvtár szolgálatában: 50 de ani dedicați bibliotecii. Kolozsvár: Argonaut, 2019. p. 13. ISBN 9789731099378; ISBN 9731099379
3. Az idézet az ismertett könyv mottója, ld. 50 év a könyvtár szolgálatában, i. m., p. 11.
4. A CD-k bibliográfiai adatait a kötet szerkesztői nem közlik, de a kötet végén (371–372. p.) megtalálható Váczy Leona digitalizált műveinek listája (14 tétel).
5. A lexikon harmadik kötetében a G. D. szignó elég könnyedén feloldható: Gábor Dénes. Ld. PÉTER László, főszerk. *Új magyar Irodalmi Lexikon*. 3. köt. P–Zs. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994. 2180. p.